

LAUSUNTO RAHANPESUDIREKTIIVIN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/3411/2018

Johdanto

Oikeusministeriö on 16.4.2019 antanut mietinnön 2019:13 rahanpesudirektiivin täytäntöönpanosta. Mietinnön tarkoitus on saattaa Suomen lainsäädäntö vastaamaan rahanpesudirektiivin vaatimuksia. Mietinnössä on ehdotettu muutettavaksi rikoslain 1 luvun 11 §:ää sekä kätkemis- ja rahanpesurikoksia koskevaa rikoslain 32 luvun 11 §:ää.

Rikoslain 1 luvun 11 §:ää on ehdotettu muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa määritellään rikokset, joita pidetään rahanpesun esirikoksina tekopaikan laista riippumatta.

Rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännökseen ehdotetaan muutosta, jolla itsepesun rangaistavuutta laajennettaisiin eräisiin rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin ja niiden yritykseen.

Tuomariliitto pitää rikoslain muuttamista direktiivin edellyttämällä tavalla lähtökohtaisesti kannatettavana ja välttämättömänä. Kuten mietinnössä on todettu, itsepesun laajempi rangaistavuus vahvistaa rikosoikeudellista suojaa lailliselle taloudelle ja rahoitusjärjestelmälle. Laajemmat mahdollisuudet tutkia, syyttää ja tuomita itsepesu esirikoksesta erillisenä rikoksena lisäävät myös mahdollisuuksia tuomita rahanpesun kohteena oleva rikoshyöty valtiolle menetetyksi.

Tuomariliitto toteaa yleisesti, että vaikka direktiivien täytäntöönpaneminen kansallisesti on sinänsä välttämätöntä, se tulisi tehdä tavalla, joka ei vaaranna Suomen rikosoikeudellisen järjestelmän selkeyttä.

Mietinnössä luonnosteltu rikoslain 32 luvun 11 § näyttäytyy muotoilultaan vaikeaselkoisena ja voi esitettyssä muodossa aiheuttaa tulkintaongelmia. Direktiivin lähtökohtana on itsepesun rangaistavuuden laajentaminen, muttei kuitenkaan niin, että valitulla sääntelytavalla loukattaisiin ne bis in idem -periaatetta. Toisin sanoen itsepesu voi olla rangaistavaa vain siltä osin kuin vahinkoa on aiheutettu syyllistymättä samalla menettelyllä rahanpesun esirikokseen. Tämä lähtökohta olisi ilmaistavissa suoraan säännöksessä ja vastaavasti myös laajemmin sen perusteluissa, jotka nyt esitettyssä muodossa antavat säännöksen soveltamisalasta jossakin määrin erilaisen kuvan ehdotettuun sanamuotoon verrattuna.

Mietinnössä käytettyä käsitettä ”itsepesu” voidaan pitää terminologisesti hankalana. Jatkovalmistelussa voisi pohtia, löytyisikö tilalle kuvaavampaa ja kielellisesti onnistuneempaa ilmaisu.

Itsepesusta ja lainkonkurrenssista

Mietinnössä on analysoitu sinänsä ansiokkaasti lainsäädäntövaihtoehtoja perustuen muun muassa vallitsevaan oikeuskäytäntöön.

Tuomariliitto pitää kannatettavana sitä, että itsepesun rangaistavuutta laajennetaan.

Tuomariliitto viittaa kuitenkin työryhmän jäsenen valtiosyyttäjä Ritva Sahavirran eriävään mielipiteeseen siitä, että esitysluonnoksen perusteluteksti ja lakiteksti rikoslain 32 luvun 11 §:n osalta ovat ristiriidassa keskenään. Perustelutekstissä rajataan rikoslain 32 luvun 11 §:n soveltamisalaa. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että laillisuusperiaatteen tarkoittamalla tavalla rangaistavien tekojen tulisi ilmetä mahdollisimman tarkkarajaisesti laista. Rangaistavien tekojen laajentaminen hallituksen esityksen perusteluissa on mahdotonta, mutta myöskään rangaistavuuden alan supistaminen hallituksen esityksessä ei ole suositeltavaa.

Mietinnössä esirikoksen ja rahanpesun suhdetta on arvioitu lainkonkurrenssin kannalta. Mietinnön mukaan lainkonkurrenssin perusteella rahanpesun ulkopuolelle pääsääntöisesti rajautuisivat rikoksella saadun omaisuuden myyminen peittämisen- tai hävittämistarkoituksessa sekä esineiden ostaminen rikoksella saaduilla käteisvaroilla, jotka eivät siis muodostaisi itsenäistä rangaistusvastuun perustetta. Näin itsepesun rangaistusuhka ei kattaisi tyypillisiä omaisuuden muuntamisen muotoja.

Tuomariliitto viittaa tältä osin Helsingin kärjäoikeuden asiassa antamaan lausuntoon ja kyseenalaistaa sen, edistääkö edellä kerrottu tulkinta mahdollisuutta tuomita rahanpesusta sellaisissa tapauksissa, joissa esirikos on esimerkiksi tehty toisessa valtiossa. Lakiesityksen perustelutekstissä tulisi ottaa selvästi huomioon rahanpesudirektiivin tarkoitus laajentaa rahanpesuun liittyvän itsepesun rangaistavuuden alaa.

Asiaa voidaan tarkastella myös yleisesti lainkonkurrenssiopista käsin. Sahavirta on painottanut eriävässä mielipiteessään sitä, että esirikos harvoin peittää rahanpesun tunnusmerkistöä ainakaan kokonaan ja lisäksi esi- ja jälkirikoksilla on tässä tapauksessa eri suojeleobjekti ja usein ne aiheuttavat eri vahingon. Toisin sanoen, kun itsepesun käyttöalaa on tarkoitus laajentaa terveen talouden ja rahoitusjärjestelmän ylläpitämiseksi, ei lainkonkurrenssin pitäisi olla esteenä sille, että itsepesu varsinkin laajasti on erikseen rangaistavaa, koska itsepesun rangaistavuudelle on nimenomaisesti asetettu eri suojeleintressi kuin esirikokselle.

Yksittäistapauksissa ja etenkin, kun jälkiteko jää vähäiseksi, on mahdollista lainkonkurrenssisääntöjä soveltamalla jättää jälkiteko rankaisematta. Lainkonkurrenssin asettamiin edellytyksiin olisi perusteltua selvyiden vuoksi viitata itse säännöksessä.

Edellä esitettyjen havaintojen pohjalta Tuomariliitto toteaa, että jatkovalmistelussa tulee vielä arvioida kriittisesti sitä, täytyvätkö kyseisessä direktiivissä asetetut sääntelyn tiukkuusvaatimukset ja sääntelyn tavoitteet ehdotetuissa lainmuutoksissa. Direktiivin ja sen tavoitteiden tehokas toimeenpano vaatii muutoksia ehdotukseen.

Rahanpesurikoksen vanhentumisen alkamisesta

Tuomariliitto viittaa Helsingin käräjäoikeuden asiassa antamaan lausuntoon, jossa on todettu, että vanhentumisen kannalta rahanpesu olisi tarkoituksenmukaista ymmärtää jatkuvana rikoksena toisin kuin mietinnön sivulla 63 ja korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2006:39 on katsottu jokainen tekotoimi omana rikoksenaan, jolloin samaakin omaisuuserää voisi itsepestä toistuvasti.

On tyypillistä, että talousrikosasioiden ilmitulo tapahtuu vuosien kuluttua itse rikosten tekemisestä ja että rikosten tutkintaan kuluu usein vuosia. Vasta tutkinnassa saadaan rikosten tuottaman hyödyn suuruus selville. Niin ikään on tyypillistä, että itsepesijä siirtää rahavaroja kolmannelle taholle ottaakseen ne myöhemmin, esimerkiksi vuosien kuluttua, uudelleen vastaan.

Jos itsepesun tekoajankohdaksi määritellään se hetki, jolloin rikoksen tuottamaan taloudelliseen hyötyyn ryhdytään ensimmäisen kerran, vanhentuu rikos viidessä vuodessa tästä ajankohdasta. Viiden vuoden aika voi muodostua ongelmaksi esimerkiksi edellä selostetun kaltaisen rahanpesun kohdalla, minkä vuoksi Sahavirran ehdottamin tavoin tulisi pohtia tekoajankohdan määrittelyä. Laajamittainen rahanpesu pääsääntöisesti täyttäneen törkeän rahanpesun tunnusmerkistön, jolloin vanhentumisaika on 10 vuotta.

Tuomariliitto huomauttaa, että tältä osin kysymys on osaltaan rikoksen yksiköimisestä. Oikeustieteessä on vakiintuneesti katsottu, että esimerkiksi kätkemisrikos on ollut rikos, jolla on teko-objekti. Tällöin kätkemisrikoksen kohdalla on lähdetty siitä, että jokainen vastaanotettu omaisuuserä on muodostanut oman rikoksensa. Vastaavasti jokainen omaisuuden siirtämis- tai hävittämis toimi voitaisiin itsepesun tapauksessa katsoa omaksi rahanpesurikokseksi, jonka vanhentumisaika alkaisi tällaisesta toimesta erikseen. Toisaalta kuten ammattimaisessa kätkemisrikoksessa RL 32:3, jossa kyse on aina vaan yhdestä rikoksesta, voisi jatkuneen ja laajamittaisen rahanpesun katsoa jatkuvaksi rikokseksi, jonka vanhentumisaika alkaa tekoajan lopusta.

Esitettyjen seikkojen vuoksi mietinnössä todettua kantaa, jonka mukaan tekijä voi pestä samaa omaisuutta vain kerran, tulisi harkita uudelleen ja perustella tarkemmin.

Esityksen vaikutukset

Tuomioistuinlaitoksen kannalta katsottuna rahanpesurikosten nykyistä laajempi kriminalisointi johtaa todennäköisesti rahanpesurikosten juttumäärien kasvuun ja sitä on pidettävä myös sääntelyn tavoitteena. Tämä tulee ottaa huomioon resursseja jaettaessa.

Helsingissä 30.8.2019

Tuomariliiton puheenjohtaja,
Käräjätuomari Antti Tapanila